

Djelo je obogaćeno velikim brojem reprodukcija i crteža koji objašnjavaju pisanu riječ i pružaju mogućnost svakome da detaljno upozna, odnosno prouči iznesenu materiju.

Andre Mohorovičić

MILICA ILIJIN — OLIVERA MLADENović, NARODNE IGRE U OKOLINI BEOGRADA. Zbornik radova SAN LXXV, Etnografski institut knj. 4, str. 165—218. Beograd 1962.

Objavljivanje i naučno komentiranje materijala s područja narodnog plesa svakim danom dobiva u nas sve zreliju, potpuniju formu. Među takve vrijedne priloge ide i rad o plesovima u okolini Beograda. Razdijeljen na poglavlja, rad je pregledan i postepeno uvodi čitaoca u vrlo interesantnu materiju. Obično su okolice velikih gradova područja gdje se akulturacija vrši najbrže, gdje su utjecaji gradske civilizacije najjači. Zbog toga nitko ne bi očekivao da će neposredna okolica Beograda biti puna etnološki značajnih elemenata, pa i vrlo arhaičnih.

Autoricama nije bilo lako dublje historijski analizirati podrijetlo svih plesova toga kraja, jer nisu imale na raspolaganju dovoljan broj pisanih izvora. Otuda prelaze odmah na određivanje etnokoreografske oblasti koja se sretno podudara s granicama što ih je još 1903. zacrtao Rista Nikolić. U kraju gdje se neprestano mijesalo stanovništvo, dolazeći s jugozapada i jugoistoka, plesovi su u tolikoj mjeri stilski nivelirani da je prema njihovim osobinama teško zaključiti nije li koji od njih ondje autohton.

Prilikama i mjestu za ples posvećeno je mnogo pažnje. Konzervativnost seljaka često prisiljuje stranca, seljaka iz drugog sela, građanina, Ciganina, da formiraju svoje posebno kolo. Saborsko raspoloženje sporo raste i doseže kulminaciju tek u sumrak. U Železniku se pleše u dvorištu novoga zadružnog doma gdje je tijesno zbog novogradnje, a preko puta je velik slobodan prostor. Tradicionalnost je jača od praktičnosti.

U tom poglavlju i onomu gdje se govori o hvatanju u kolo, o držanju plesača te o košlovodi, ima niz vrijednih i dobro uočenih socijalnih i etnopsiholoških elemenata, na koje nas pisci upozoravaju.

Naročito su zanimljiva poglavlja u kojima se govori o ostacima obreda i obrednih igara, ophodima kraljica, lazarica i đodolki, a posebno o Arapima. Posljednja se pojava donekle nadovezuje na rusalije, đalamare i slična muška društva kojima je najvažnija funkcija zaštita od bolesti, odnosno vraćanje zdravlja. Maskirani muškarci načadana lica predstavljaju svatove i tako svraćaju u svaku kuću svoga sela, dok u druga ne odlaze. Autorice ih dovode u usku vezu s koledarima, koji su u tom kraju već izumrli, i one tek konstatiraju da Arapi imaju maske ljudskog, a koledari životinjskog lika.

Socijalni i psihološki elementi izraziti su u odsjeku o »proigravanju« djevojaka, o značenju njihova prvog stupanja u kolo. Ono označuje da su postale udavače. Slično nekim krajevima dinarske zone, i tu je samo najstarija sestra smjela ući u kolo, a tek kad se ona uda, onda dolazi po redu mlada na red. U okolici Beograda »proigravanje«, dakle prvo stupanje u kolo posebna je svečanost i djevojke mu pridaju veliku važnost.

Autorice prikazuju najistaknutije plesače, njihove osobine, a jednako tako daju podatke i o sviračima, među kojima danas najviše prevladavaju harmonikaši, kao i u ostalim krajevima. Starije »bandice« ponajviše su vodili Cigani, a vrlo je mutno sjećanje na plesove uz pjesmu i gajde. Interesantne su napomene o tome kako su nastali pojedini novi plesovi, tko im je autor i otkuda njihova imena. Osvjetljena je i uloga narodnih svirača s radio-stanica — Jeremića, Krnjevca i Radojke Živković kojih kola narod uvelike prihvaća.

Opširno poglavlje »Orske igre« daje popis svih zabilježenih plesova danas i u ranijim zapisima Milićevića, vrši njihovu razdiobu prema lokalitetima, opisuje njihove značajke. Osvrće se i na ulogu i rasprostranjenost partizanskih plesova, posebice kozare. Govori se i o stilskom niveliranju plesova. Građanski parovni plesovi teško prodiru u taj kraj, pa je i to jedno od velikih iznenađenja s obzirom na blizinu velikoga grada.

Ovom poglavlju nedostaje više podataka o pojedinom plesu, njegovim ritmičkim i stilskim osobinama i postanku. Nazivi nekih plesova, osim onih gradske i »cehofske« provenijencije, daju naslućivati i više o njihovu podrijetlu nego što je u radnji rečeno. Evo jednog primjera. Naziv »šakajdo« ili »sakajdo« čini nam se u prvi mah potpuno nejasan. Autori ne daju nikakve pretpostavke o tom imenu. Nije li to zaboravljeni primjerak plesa »staro sito« kojemu se kajkavski tekst uvijek svršava na »zakaj to?« »Sakajdo« i »zakaj to« vrlo su slični. Ne nose li ritmička shema, akcenti u njoj te možda i melodija muzičke pratnje elemente plesa »staro sito« što ga je lako mogao prenijeti u okolicu Beograda koji Ciganin svirač, a tamošnji ga plesači s vremenom prekrstili? Sve bi bilo jasnije kad bi pisci dali opis i muziku toga plesa, pretpostavke bi onda bile suvišne. Slično je i s drugim izostavljenim plesovima.

Uzak izbor opisanih plesova i način njihova opisivanja slaba su strana ovoga inače vrijednog rada. Neosporna je historijska i pionirska vrijednost rada sestara Janković i njihova sistema bilježenja plesova. No danas kada postoje tako savršeni sistemi kao Labanova kinetografija, začuđuje konzervativnost izražena u primjenjivanju zastarjeloga plesnog pisma. Svaki pokret opisan riječima može se tumačiti na više načina i nije precizno izražen, jer se na jednu jedinicu izvodi više gesta koje nisu vremenski i stilski strogo određene. Pojmovi »sitan« i »vrlo sitan« korak, »krupno«, »ukršteno« i slično mogu se tumačiti na više načina. Jednako tako i »malo odignuto od zemlje«, »ovlaš prstima dodirnuti zemlju«, »jačim savijanjem kolena« i mnogi drugi termini. Eklatantan primjer nejasnoće i nepreciznosti vidi se u opisu plesa »šareno kolo« na strani 206. Tamo stoji o trećoj osmini prvog takta ovo: »leva noga je odignuta i polako se priprema za korak udesno«. Matematički to izgleda ovako: MM osmina = 180, a to znači da je vrijednost jedne osmine, tj. vrijeme trajanja opisanog pokreta tačno 0,3 sekunde, dakle trećina sekunde. Jasno je da se u tom vremenu ne može noga polako pripremati za korak udesno. Još je gore s plesom »orijent«. Tamo plesač u prvoj četvrtini trećeg načina izvedbe mora u približno istom vremenu zakoračiti lijevom nogom korak naprijed, zemlju pri tom dodirivati samo prstima, dok težina tijela pada ravnomjerno na obje noge. Obje pete okrenu se unutra, a odmah zatim napolje — sve za ciglu trećinu sekunde. U slučajevima kada su pokreti ritmički i stilski jednostavni, predočivanje riječima približno je tačno. Čim se elementi kompliciraju, zapis postaje nečitljiv, osim za onoga tko ples već otprije dobro pozna.

Šteta je što vrijednost opisanih plesova nije jednaka onoj o plesnim prilikama. I ovaj primjer govori nam o prednostima kinetografije Laban, koja se sve više primjenjuje i može bez teksta dati stručnjaku vrijedan komparativni materijal, čak i bez poznavanja jezika kojim je knjiga pisana.

Ivan Ivančan

REVISTA DE FOLCLOR (»Institutul de folclor«, Red. Mihai Pop). București 1962, A. VII, Nr. 3—4.

Folklorni institut u Bukureštu osnovan je 1944. a 1959. proslavio je 15-godišnjicu svog osnutka u okviru održavanja međunarodne konferencije IFMC i velikoga balkanskoga folklornog festivala, koji je institut priredio uz veliko učestvovanje domaćih i stranih folklornih grupa i stručnjaka folklorista iz čitavoga svijeta. Imali smo prilike vidjeti organizaciju i rad tog instituta, u kome su onda radila 92 namještenika, od kojih je bilo 26 stručnjaka muzikologa. Za mađarsku manjinu postoji ispostava tog instituta u Kološvaru, u kojoj znatan broj stručnjaka proučava muzički folklor mađarske manjine iz cijele Rumunjske. U povodu te proslave dogovorili smo se s predstavnicima svih balkanskih folklornih instituta i ustanova o održavanju zajedničkih balkanskih folklornih manifestacija, festivala i sastanaka, te se je brzo poslije toga taj plan pokazao i na djelu, kad je 1962. bio baš u Bukureštu priređen veliki balkansko-mediteranski folklorni festival, na kojem je sudjelovala i Jugoslavija.

Taj institut izdaje već sedmu godinu svoj stručni časopis, 4 broja godišnje. Pred nama je dvobroj 3—4 iz god. 1962. Iz sadržaja se vidi djelokrug rada instituta,